

BRUSSEL EN DE WAARHEIDS- VERTROEBELAARS

Lise Witteman

VVOJ Essay 2024

**BRUSSEL EN
DE WAARHEIDS-
VERTROEBELAARS**

Dit VVOJ Essay is een uitgave in een reeks kritische en toekomstgerichte beschouwingen, geschreven in opdracht van de Vereniging van Onderzoeksjournalisten (VVOJ). De VVOJ wil hiermee bijdragen aan de verdere ontwikkeling van het journalistieke denken.

Ontwerp: Sebastiaan Traas
Redactie: Vincent Weggemans
Druk: Drukkerij Raddraaier, Amsterdam
Uitgave: VVOJ, Naarden

Eerste druk, november 2024

© 2024 Lise Witteman
Alle rechten voorbehouden

www.vvoj.org

ISBN 978-90-830380-5-6

NUR 813

BRUSSEL EN DE WAARHEIDS- VERTROEBELAARS

Hoe de journalistiek wegkijkt en de lobby regeert

Lise Witteman

VVOJ Essay 2024

BRUSSEL EN DE WAARHEIDS- VERTROEBELAARS

In augustus 2021 verschijnt een baanbrekende studie van de Universiteit van Kiel. Die is gefinancierd door de Duitse graanindustrie, de ‘Grain Club’, een machtige speler in de landbouwsector. De vraag die de wetenschappers hebben uitgediept, is wat de impact zal zijn van de Green Deal. Dat is het omvangrijke pakket aan verduurzamingsplannen dat in Brussel is aangekondigd om klimaat en milieu te redden.

De studie is toegespitst op het *Boer tot Bord*-deel (‘Farm to Fork’) van de plannen. Dit zijn de voorstellen over de toekomst van het Europese voedsel- en landbouwbeleid. Alles bij elkaar gaat het om een ingrijpende systeemwijziging, met harde doelstellingen voor het gebruik van pesticiden en voor de uitstoot van vervuilende stoffen. De ambitie van de Brusselse beleidsmakers is om vanaf dat najaar hun voorstellen door de Europese besluitvormingsprocessen te loodsen: langs de consultaties met de belangenclubs, door de onderhandelingen met de lidstaten en door de stemmingen in het Europees Parlement.

Voordat dat hele proces wordt afgetrapt, is daar dus het rapport van de Universiteit van Kiel, op aanvraag van de landbouwlobby. De uitkomsten liegen er niet om. Volgens de onderzoekers zal de Green Deal de Europese voedselketen flink overhoop halen, met grote

financiële consequenties. Rundvlees- en melkproducten worden tientallen procenten duurder door de maatregelen en ook de prijs van groente en fruit stijgt.

Bovendien blijkt dat de geformuleerde ambities van Eurocommissaris Frans Timmermans onvoldoende rekening houden met ‘weglekeffecten’. De veranderingen in de agrarische productie zorgen weliswaar voor minder uitstoot van broeikasgassen in Europa, maar een deel van die uitstoot verplaatst zich door dezelfde beleidsmaatregelen naar elders in de wereld. Dat ondermijnt de klimaatwinst van Farm to Fork.

Toch is niet alles negatief. Integendeel. Voor de biodiversiteit en algehele leefbaarheid van Europa vormen de plannen een flinke opsteker. Bovendien kunnen veel van de problematische aspecten uit het beleid, zoals de weglekeffecten, best worden ondervangen als de plannen worden aangepast of aangevuld.

Misschien het verrassendst van de hele studie is het effect dat het Boertot Bord-beleid zal hebben op de boeren zelf: de effecten van de Green Deal blijken volgens het onderzoek opmerkelijk goed uit te pakken voor de inkomens van agrariërs. En niet zo’n beetje: in sommige sectoren gaan ze er zelfs met tientallen procenten op vooruit.

Dat zit zo. Omdat de maatregelen de boeren zullen dwingen de trend van schaalvergroting te keren en hun productie terug te dringen, zullen hun producten in waarde stijgen en krijgen ze een steviger onderhandelingspositie binnen de voedselketen. Anders dan vaak wordt gedacht, kan de levensmiddelenindustrie namelijk niet onbegrensd uitwijken naar andere werelddelen voor de inkoop van producten. Zeker niet als het gaat om bederfelijke waar, zoals vlees. Kortom: door de facto de Europese landbouwproductie af te remmen, zullen boeren over de hele linie eindelijk meer gaan verdienen. Vooral de veehouderij zal daarbij spekkoper zijn

Al met al bevat het rapport dus fantastisch nieuws. Met een paar aanpassingen van de Green Deal-plannen kunnen zowel natuur als boeren een duurzamer toekomst tegemoet zien. Zoals de hoofdonderzoeker van Kiel zijn onderzoek samenvat: ‘Een win-winsituatie voor de hele samenleving is mogelijk.’

Dat is echter niet het narratief dat in de beeldvorming de overhand krijgt.

Dat komt doordat volgens dezelfde berekeningen andere spelers in de agrarische keten de grote winsten die ze nu maken, flink zullen zien afnemen. Lagere productie bete-

kent immers minder verkoop van pesticiden en veevoer voor de leveranciers en de hogere productprijzen betekenen kleinere winstmarges in de verwerking en export.

Dus nadat de Duitse graanindustrie, die veel veevoer produceert, de resultaten van het door haar bestelde rapport heeft ingezien, plaatst ze een persbericht op haar website. Daarin worden alleen de negatieve bevindingen breed uitgemeten, terwijl er met geen woord wordt gerept over de gunstige gevolgen voor de inkomens van de boeren. Ook andere grote agrarische spelers, zoals de pesticidenindustrie, de Nederlandse Land- en Tuinbouworganisatie (LTO) en de machtige Europese lobbykoepel Copa Cogeca, verzwijgen het goede nieuws in hun pr.

De strategie werpt haar vruchten af. Hoewel op een klein clubje onderzoeksjournalisten na de meeste media überhaupt geen notie nemen van het rapport, pikt *De Telegraaf* de persberichten op. Het publiceert erover onder de kop ‘Vernietigende analyse klimaatplan Timmermans’ – zonder de toenemende boereninkomens te noemen. In agrarische vakbladen verschijnt vergelijkbare negatieve berichtgeving.

Sterker nog, als vlak daarop een ander rapport – ditmaal besteld door de Europese Commissie – eveneens laat

zien dat vooral de veeboeren kunnen profiteren van Boer tot Bord, stelt Copa Cogeca tegenover Europese journalisten doodleuk dat die juist het hardst worden geraakt. De lobbyclub heeft het over ‘een ongekende vermindering van de EU-productiecapaciteit en van de inkomens van boeren’.

De landbouwlobby maakt er vanaf dat moment geen geheim meer van waar ze op aan koerst: Boer tot Bord moet van tafel. In het voorjaar van 2022 wint deze lobby aan momentum door de inval van Rusland in landbouwland Oekraïne. Ze gebruikt de oorlog om de wetenschappelijk ongefundeerde boodschap te verspreiden dat de voedselzekerheid nu in gevaar is en dat Boer tot Bord dit verergert. De Europese Commissie wordt steeds meer in de verdediging gedrukt.

Terwijl de landbouwlobby in Brussel de stellingen betreft om de nieuwe plannen te torpederen, bereikt in Den Haag de discussie over het aloude stikstofbeleid – decennia terug in Brussel afgetikt – het kookpunt. Jarenlang hebben Nederlandse beleidsmakers en landbouwvertegenwoordigers weggekeken van de verplichtingen waar ze zelf hun handtekening onder hebben gezet. En nu de rechter korte metten maakt met het struisvogelbeleid, loopt Nederland tegen een

harde muur op. De uitgestelde rekening dreigt opnieuw terecht te komen bij de boeren, die zich in het verdomhoekje gezet voelen.

In plaats van hun zogenaamde belangenbehartigers de schuld te geven, die hen jarenlang een rad voor ogen hebben gedraaid, krijgt de politiek de zwarte piet toebedeeld. Tijdens de boerenprotesten in Nederland, maar ook elders in Europa, scheert de landbouwlobby alle heersende onvrede – over energieprijzen, accijns, handelsverdragen en ga zo maar door – over één kam en duidt die als een reactie op de Brusselse vergroeningsmaatregelen. Niemand lijkt zich nog te verdiepen in hoe de onderliggende problematiek precies in elkaar steekt en wie er werkelijk schuld draagt.

Alle onrust leidt in Nederland tot de opkomst van de BoerBurgerBeweging. Om de haverklap zit BBB-leider Caroline van der Plas aan de talkshowtafels, waar ze min of meer mag roepen wat ze wil.

Deze inhoudelijke armoede ervaar ik aan den lijve wanneer ik Van der Plas in het najaar van 2021 de opmerkelijke uitkomsten voorleg van de eerder genoemde impactstudies. Ze blijkt daar niet mee bekend. Niettemin heeft ze een panklare reactie op het Boer tot

Bord-beleid: “Ik vind dat daar door de politiek niet goed over wordt nagedacht.” In de hoop te kunnen bijdragen aan haar meningsvorming, zeg ik dat ik haar de relevante studies zal toesturen, wat ik direct na ons gesprek doe. Ze kan dan zelf lezen waar de belangen van haar achterban werkelijk mee zijn gediend.

Van der Plas schittert sindsdien nog vaak op veel journalistieke podia. Over de rapporten rept ze nooit. Nederlandse journalisten vragen haar er ook niet naar.

Dankzij de door de media uitgerolde rode loper behaalt BBB in maart 2023 een monsterzege bij de Provinciale Statenverkiezingen. De gevolgen van de BBB-winst dreunen door in de rest van Europa. De electorale zege wordt in Brussel opgevat als de kanarie in de kolenmijn: het roer moet om, anders overwint het populisme. De natuurherstelwet, door Nederland weggezet als potentiële nieuwe stikstofcrisis, wordt samen met vrijwel alle Boer tot Bord-plannen sterk uitgekleeft – inclusief de plannen die in werkelijkheid gunstig zouden zijn voor de boeren.

Er zijn meer verliezers. Doordat het landbouwdossier onder hoogspanning staat, lukt het de Nederlandse politiek en de belangenvertegenwoordigers van de

landbouwsector in het voorjaar van 2023 niet om overeenstemming te bereiken over oplossingen voor de stikstofuitstoot van Nederland. Er gaan geruchten dat het CDA daarom de stekker uit het kabinet wil trekken. Kort daarop besluit regeringspartij VVD het kabinet op een ander onderwerp te laten klappen, een onderwerp waarop de partij beter denkt te kunnen scoren: migratie. Deze misrekening over de rug van migranten leidt echter tot een zege van de PVV en tot het eerste Nederlandse kabinet met een extreemrechtse partij aan het roer.

Op het moment van schrijven heeft die coalitie *nul* realistische oplossingen gepresenteerd voor de problemen van de boeren. In Brussel is een overwinning van populistische partijen op het nippertje afgewend, maar dat is wel ten koste gegaan van de Boer tot Bord-plannen. Bovendien zit de schrik er bij de middenpartijen goed in, waardoor het zeer lastig zal worden nieuwe plannen uit te rollen die indruisen tegen de belangen van de grote landbouwclubs. De landbouwlobby viert opnieuw haar feestje, terwijl de rekening bij de agrariërs belandt.

Maar het kan nog geniepiger. In hun boek *Les gardiens de la raison* (De hoeders van de rede, 2021) laten de Franse journalisten Stéphane Foucart en Stéphane Horel en socioloog Sylvain Laurens zien hoe geraffineerd de

verspreiding van misleidende pr en desinformatie inmiddels kan gaan. Grote bedrijfstakken als de pesticide-industrie en oliebedrijven betalen niet meer alleen voor onderzoeken die hun goed uitkomen, maar proberen het hele wetenschappelijke discours te beïnvloeden door nieuwe normen te stellen over wat *objectiviteit* behelst en wat als *onwetenschappelijk* kan worden weggezet.

Een goed voorbeeld van deze werkwijze biedt de Britse 'liefdadigheidsorganisatie' Sense about Science. Meer dan twintig jaar geleden werd die opgezet door mensen die banden hadden met de farmaceutische industrie, met de pesticide- en met de tabaksindustrie, met behulp van fondsen van libertaire bewegingen. Het doel van de organisatie: 'Het bevorderen van de publieke belangstelling voor gedegen wetenschap en voor bewijsmateriaal'.

In de praktijk zijn de activiteiten van Sense about Science doordrenkt van de boodschap dat de overheid onnodig veel regelgeving opstelt en vallen de aan hen gelieerde experts geregeld de wetenschappelijke consensus aan over zaken als de gevaren van asbest of e-sigaretten. Ze stellen zich op het standpunt dat als niet onomstotelijk is vastgesteld dat producten slecht zijn voor mens, dier of milieu, het niet aan beleidsmakers is om die producten

te weren. Er zou moeten worden ingezet op ‘evidence based’ besluitvorming: ieder besluit moet een stevige wetenschappelijke onderbouwing kennen.

Dit klinkt nog niet eens zo gek, maar een belangrijke overweging die Sense about Science vrolijk achterwege laat, is dat het bij sommige producten jaren kan duren voordat de gevolgen zichtbaar zijn. Bijvoorbeeld omdat de kanker-
verwekkendheid zich pas na verloop van tijd manifesteert. Het in het Europese verdragsrecht vastgelegde voorzorgs-
beginsel behelst juist daarom: bij twijfel niet doen. Dat
beginsel is Sense about Science – in lijn met hun bevriende
bedrijfstakken – een doorn in het oog.

Na de Brexit werd de organisatie ook actief op het Euro-
pese vasteland om daar haar ideeën te promoten. Om
de schijn van onafhankelijkheid hoog te houden, werd
al te nadrukkelijke financiering door het bedrijfsleven
vervangen door financiële banden met denktanks
en stichtingen, die op hun beurt wel degelijk nauw
verbonden zijn met de industrie. Dit maakte het volgen
van de geldstromen een stuk ingewikkelder.

Sindsdien heeft Sense about Science zich met work-
shops op universiteiten, met opiniestukken in toon-
aangevende kranten en met praatjes en lezingen voor

politici en beleidsmakers volop gemengd in het Europese
discours. De organisatie probeert vooral jonge acade-
mici te inspireren zich uit te spreken over het belang
van wetenschappelijke feiten, niet alleen tegenover het
grote publiek, maar ook tegenover beleidsmakers. In
Nederland ontving de organisatie hier ten tijde van het
kabinet-Rutte III zelfs een paar ton subsidie voor. Ten
aanzien van journalisten, influencers en geïnteresseerde
burgers voert Sense about Science hetzelfde trucje uit.
Goedbedoelende mensen, die zich niet bewust zijn van
de werkelijke agenda van de organisatie, worden zo voor
het karretje van het bedrijfsleven gespannen.

Een vergelijkbaar staaltje ‘belangenwetenschap’ kwam
naar voren in het onderzoek dat *NRC*-journalist Tom
Jan Meeus onlangs publiceerde. Meeus beschreef hoe
twee dubieuze figuren met banden met de landbouw-
sector continu twijfel hebben gezaaid over metingen
en cijfers die de overheid gebruikt in het stikstofdebat,
waardoor het frame is gevoed dat de Rijksoverheid
onwetenschappelijk bezig is. Net zoals bij Sense about
Science is dit alternatieve discours vervolgens slui-
penderwijs verspreid via journalisten, zelfbenoemde
factcheckers en (micro-)influencers, die in de waan
verkeerden dat ze een kritisch debat stimuleerden. In
werkelijkheid promootten ze alternatieve, quasi-aca-

demische bevindingen, die tegen de wetenschappelijke consensus indruisen. Als iemand daartegen in actie kwam, werd dat weggezet als ‘censuur’ en ‘belemmering van de vrijheid van meningsuiting’.

Ook dat is een typisch kenmerk van de pr-strategie van de waarheidsvertroebelaars. Doelbewust spelen ze in op de heersende obsessie met identiteitspolitiek, die de wereld grofweg verdeelt in een links-progressief kamp en een rechts-conservatief kamp. De Franse auteurs van *Les gardiens de la raison* beschrijven in hun boek hoe de alternatieve waarheden van de grootindustrie vooral dat laatste kamp worden ingeslingerd om mee te deinen op de ophefgolven. Wat in feite sociaal-economische discussies zijn, wordt hierdoor uitgevochten in de arena’s van de *culture wars*.

En zo kom ik bij de rol van de journalistiek.

Het huidige medialandschap biedt voor al het voorgaande het perfecte podium – zeker in Nederland. Omdat bij de beeldbepalende media de angst heerst om niet te luisteren naar ‘de geluiden uit de samenleving’ en er relatief weinig tijd of interesse is om de harde feiten uit te zoeken, wordt aan valse narratieven onevenredig veel ruimte geboden.

In de loop der jaren is de journalistiek onder druk van de uitgevers bovendien zo ingericht dat degenen die inhoudelijk het minste toevoegen, zoals columnisten en duiders, veruit het meeste verdienen en de beste podia krijgen in de media. Diepgravende onderzoeksjournalistiek moet intussen voor een belangrijk deel komen van matig betaalde freelancers, die bovendien veel minder vaak een microfoon onder hun neus geduwd krijgen.

Het idee dat kennelijk in veel hoofden van (vooral oudere, mannelijke) eindredacteuren, hoofdredacteuren en uitgevers heerst, is dat mensen inhoudelijke journalistiek niet kunnen waarderen.

Maar klopt dat wel?

Die vraag drong zich bij me op toen *de Volkskrant* deze zomer politicoloog Sanne van Oosten citeerde. Samen met collega’s had ze een meta-onderzoek uitgevoerd naar studies over de rol van etniciteit in het kiesgedrag van Amerikanen. Aanleiding was het volgens velen onverwachte succes van de Democratische presidentskandidaat Kamala Harris. Onverwacht, omdat Harris een vrouw is met een kleurtje. Wat bleek uit het onderzoek: in werkelijkheid was haar succes helemaal niet zo verrassend. Studies hebben al lang uitgewezen dat kiezers

niet significant anders oordelen over politici die deel uitmaken van een etnische minderheid. In een soortgelijk onderzoek naar de rol van gender kwam bovendien naar voren dat het Amerikaanse electoraat inmiddels zelfs een lichte voorkeur heeft voor vrouwelijke politici.

Volgens Van Oosten was het probleem met de trage doorbraak van vrouwen en minderheden in de politiek dus niet zozeer dat het ‘volk’ er niet klaar voor zou zijn, maar dat ‘poortwachters’ zoals partijbesturen en spin-doctors denken dat dit zo is. Op basis van hun eigen, vaak onbewuste, vooroordelen besluiten ze vervolgens dergelijke kandidaten niet naar voren te schuiven. Met in de VS als resultaat dat de Democraten eindelijk bleven vasthouden aan een seniele witte man, terwijl hun tegenstander Donald Trump lange tijd lachend en polariserend op de overwinning afstevende.

Binnen de journalistiek meen ik eenzelfde dynamiek te bespeuren. Ondanks de dalende kijkcijfers van de praatprogramma’s en de verminderde interesse in kranten blijven de toonzettende media vooral inzetten op *hit and run*-journalistiek die de agenda volgt en inspeelt op de trends van ophef en polarisatie ten koste van de inhoud. De poortwachters van de Nederlandse journalistiek denken dat mensen niet geïnteresseerd zijn in diep-

gravende journalistiek en blijven daarom vasthouden aan oppervlakkige programma’s en lichtverteerbare schrijfsels. Zo houden de media hun publiek klein en dom, als *helicopter parents* die hun kroost bij iedere stap op de speelplaats angstvallig aan de hand houden.

Daar tegenover staat dat op onderzoek gerichte media, zoals *De Groene Amsterdammer* en *Follow the Money*, al jaren een behoorlijke lezersgroei kennen. Dat *De Correspondent* bij haar lancering met het motto ‘voorbij de waan van de dag’ direct heel veel nieuwsgierige leden vergaarde. En dat het televisieprogramma *Zondag met Lubach*, dat met humor dikwijls zeer complexe dossiers heeft uitgediept, binnen mum van tijd een miljoenenpubliek wist te bereiken. Dat zijn tekenen aan de wand dat mensen wel degelijk willen weten hoe de vork echt in de steel steekt, maar in de (boven)kamers van de hoofdredacteuren die de grootste media aansturen, wil dat licht nog altijd niet aangaan.

Videomaker Kasper C. Jansen, bekend van de kritische (en populaire!) serie *De Snijtafel*, veegde in september in een opinieartikel in *de Volkskrant* de vloer aan met de journalistieke tendens die hij ‘waarheidsvervalsing’ noemt. Zijn definitie daarvan: het niet noodzakelijk of wenselijk vinden om de waarheid te achterhalen,

te eisen of te benadrukken. Om zijn betoog kracht bij te zetten citeerde Jansen nog maar eens Hannah Arendt en haar studie uit 1951 naar het nationaal-socialisme en het stalinisme, waarin ze schrijft dat de ideale onderdanen voor een totalitair regime niet de overtuigde nazi's zijn of de overtuigde communisten, maar juist 'de mensen voor wie het onderscheid tussen feiten en fictie, waar en niet waar' niet langer bestaat.

Herhaling van de geschiedenis is helaas niet ondenkbaar. Momenteel verschijnt het ene na het andere alarmerende boek over hoe democratieën in de hele wereld bezig zijn ten onder te gaan aan desinformatie, polarisatie en ondermijning van rechtsstatelijke beginselen. We zien het voor onze neus gebeuren in Europese landen als Hongarije, Slowakije en Italië. Als we niet uitkijken, marcheren we met zijn allen, begeleid door luchtige duiding van onbenullige BN'ers, de dictatoriale afgrond in.

Dat brengt mij terug bij het speelveld waar ik dit essay mee begon: de Europese Unie. In 2018 was ik het kluitjesvoetbal in Den Haag meer dan zat. Ik verruilde mijn carrière als Haags verslaggever voor die van Brusselse onderzoeksjournalist. Mijn omzwervingen in de Europese bubbel leidden bij mij al snel tot ongemakkelijke

gedachten over wat voor staatsrechtelijk beestje de Europese Unie nu eigenlijk is. Bij mij groeide het idee van de EU als een naoorlogs bestuurskundig experiment, dat alle kenmerken heeft van een democratie, maar waar kiezers in de praktijk grotendeels buitenspel staan. De pijnlijke vraag 'is de EU dan wel echt een democratie?' drong zich op. Dit is des te schrijnender gezien het groeiende belang en de enorme impact van wat er in Brussel wordt besloten. Inmiddels stamt een groter deel van onze regels uit de Europese vergaderzalen dan uit de Haagse kaasstolp.

De journalistiek speelt hierin geen fraaie rol. Kranten en omroepen sturen nauwelijks tot geen verslaggevers naar Brussel om de ontwikkelingen te volgen, laat staan dat er voldoende diepgravende journalistiek is om misstanden aan de kaak te stellen. Om een veelzeggend voorbeeld te noemen: het afgelopen jaar las ik in een krant als *de Volkskrant* zeker twee keer zoveel over de Amerikaanse verkiezingen dan over de stembusgang voor het Europees Parlement, het politieke machtscentrum van ons eigen continent.

Wat de EU betreft is er dus niet alleen sprake van waarheidsverwaarlozing, maar van algehele braakligging. Burgers krijgen hierdoor erg weinig mee van wat er

speelt en politici en lobbyisten kunnen vrijwel ongehinderd door kritische vragen valse narratieven de ether inslingeren. Zonder dat we het weten, springen we als Europeanen door de hoepels van degenen met de diepste zakken en de duurste pr-adviseurs. Geblinddoekt en misleid brengen we eenmaal in de vijf jaar onze stem uit – als we dat al doen.

Dit is niet zonder gevolgen. De jonge Belgische onderzoekers Frederik Stevens en Iskander de Bruycker bespreken in hun studie uit 2020 de lobby-invloed op Europese besluitvorming. Niet verrassend blijkt uit hun onderzoek dat degenen die het meeste geld steken in belangenbeïnvloeding – vooral grote bedrijfstakingen – over het algemeen een grotere kans op succes hebben. Dit effect wordt echter verzwakt of verdwijnt zelfs naarmate kwesties meer media-aandacht krijgen. Dat lijkt dus een opsteker voor de democratie, overpeinzen de onderzoekers, ware het niet dat het juist nogal schort aan media-aandacht over de Europese Unie. Hun conclusie luidt dan ook dat ‘om de democratische legitimiteit van de EU te versterken’ het belangrijk is dat de massamedia meer aandacht gaan besteden aan Europese kwesties.

Nu heb ik vaak genoeg met (voormalig) hoofdredacteuren gediscussieerd om te weten wat hen ervan weer-

houdt het roer om te gooien. Iedere keer dat ik hen confronteerde met het feit dat ze het centrum van de macht, Brussel, zwaar verwaarlozen, kreeg ik te horen: “Je hebt vast gelijk, maar mensen lezen die stukken niet. Ons publiek vindt Brussel een ver-van-hun-bed show. Het is te abstract, te ingewikkeld. Zodra het woordje ‘Brussel’ in een kop of in de aankondiging van een praatprogramma staat, haakt iedereen af.”

Dat klopt. Maar, en dit is mijn vaste overtuiging, dan wel omdat de media de kijkers en lezers zo hebben *geconditioneerd*.

Vrijwel sinds het ontstaan van de Europese Unie hebben de toonzettende media Brusselse verhalen behandeld als een soort ‘buitenlandjournalistiek’. Net als vanuit Washington of Londen wordt er door de Brusselse ‘correspondenten’ met enige regelmaat wat aandacht gegeven aan de laatste nieuwtjes, maar van de hoed en de rand hoeven we kennelijk niet te weten. Ook is de toon van de verslaggeving over het algemeen bijna net zo technocratisch als die van de beleidsmakers zelf. En dat is niet omdat Brusselse journalisten zulke doolie pieren zijn, maar omdat ze weinig tijd krijgen om de zaken dermate uit te diepen dat ze de kwintessens kunnen aanboren. Door permanente onderbezetting

worden ze gedwongen zich te beperken tot het haastig optikken van de hoogtepunten – iets wat iedere Brussel-journalist die je zult spreken, verdrietig stemt.

Terwijl de sjeu, dames en heren, juist in die kwintessens zit. Die zit 'm in de miljardenbedrijven die hun gewiekste lobbyisten op Brusselse politici afsturen en hen in allerlei vermommingen hun oplossingen voeren voor Europa's problemen. Oplossingen die wemelen van de addertjes onder het gras en van de valse voorstellingen van zaken. Er zijn daarnaast talloze verhalen over fraude en corruptie met Europees belastinggeld, óns belastinggeld, zowel binnen de Europese instituties als in de landen waar de miljardenfondsen worden uitgegeven. Kortom: er zijn helden en boeven, winnaars en verliezers, en dat alles op een schaal die onze polderakkefietjes werkelijk ver te boven gaat. U vond de dividendbelastingaffaire pikant, met die verdwenen sms van Unilever aan Mark Rutte? Ik zal u vertellen: dat is hier dagelijkse kost!

Maar dan moeten journalisten wel de tijd krijgen om die echte verhalen uit te zoeken en vervolgens smakelijk op te dienen aan hun publiek.

Vanuit *Follow the Money* proberen we nu met 'Bureau Brussel' het journalistieke tij te keren. Dwars tegen de

trend in hebben we besloten fors in te zetten op Europese journalistiek door in de politieke hoofdstad een onderzoeksredactie op te zetten van acht man. We proberen de verhalen eruit te vissen die ertoe doen en die vervolgens zo op te schrijven dat mensen ze ook nog eens willen lezen.

Ik zal eerlijk zijn: dat is geen sinecure. We strijden tegen het hardnekkige vooroordeel dat alles wat over de EU wordt geschreven 'saai' is, waardoor mensen maar al te vaak niet eens de moeite nemen aan onze verhalen te beginnen – voor wie dat wel doet, gaat een wereld open. We strijden tegen de grote dagbladen, die koppig al onze onthullingen negeren en tegen de televisie-redacties, die zelfs in de aanloop naar de Europese verkiezingen amper zendtijd schonken aan de kennis van de journalisten van de grootste EU-redactie van Nederland. En we zitten zelf in een continu leerproces, omdat wat wij doen simpelweg nog niet eerder is gedaan en we dus eigenlijk het wiel nog moeten uitvinden.

We doen het, omdat de journalistiek daar moet zijn waar de macht is. Omdat we de waarheid willen onthullen, zelfs al ligt die begraven onder dikke lagen sluwe lobby-frames en slaapverwekkend jargon. We zullen niet rusten voordat we de beste manieren hebben gevonden om

onze bevindingen voor het voetlicht te krijgen van het grote publiek, zodat we niet alleen voor eigen parochie preken, maar de waarheid voor iedereen toegankelijk maken. Met filmpjes, met komedie, met theater, met al wat we maar kunnen bedenken. Net zolang tot het lukt.

Het is hoog tijd dat de media gaan erkennen dat de journalistiek nu eenmaal een fundamentele democratische taak heeft te vervullen. Informatie is de zuurstof van een democratie en journalisten zijn de bomen die in die zuurstof voorzien. Ze filteren de buitenlucht en zetten die om in brandstof voor de open samenleving.

Dus al is het ingewikkeld, al zijn er uitgevers, influencers, populisten en *Voetbal International* die ons allemaal proberen af te leiden van onze raison d'être, laten we de ogen op het doel houden. Omdat de democratie het waard is.

Over de auteur

Lise Witteman (1987) werkte jarenlang als politiek verslaggever in Den Haag voor onder meer *Nu.nl*, *Omroep WNL* en *De Telegraaf*. Sinds 2018 woont ze in Brussel en duikt ze in EU-zaken voor onder meer *De Groene Amsterdammer* en *Follow the Money*. In 2021 verscheen haar boek *Sluiproute Brussel – De Europese lobby voor de bv Nederland*. Hetzelfde jaar zette ze met *Follow the Money* de gespecialiseerde onderzoeksredactie Bureau Brussel op, die ze ook leidt, en de populaire Brusselse komedieshow *The Schuman Show*. Dit jaar verscheen haar boek *Wie let er op Brussel – Waarom de EU betere waakhonden verdient*.

Over de VVOJ

De Vereniging van Onderzoeksjournalisten (VVOJ), opgericht in 2002, telt zo'n 750 leden in Nederland en Vlaanderen: (oud-)journalisten, docenten en studenten journalistiek. Ons doel is de bevordering van diepgravende journalistiek, in het bijzonder onderzoeksjournalistiek. Als netwerkorganisatie, kenniscentrum en lobbyorganisatie promoot en behartigt de vereniging het belang van onafhankelijke onderzoeksjournalistiek binnen en buiten de eigen vakkring. Tot onze leden behoren zowel de internationaal werkende krachtpatsers als onderzoekende journalisten in de regio en beginnende collega's. Bij de VVOJ wisselen zij ervaringen en ideeën uit, om zo elkaar en de onderzoeksjournalistiek verder te helpen.

De VVOJ vraagt consequent aandacht voor de belangrijke maatschappelijke functie van onderzoeksjournalistiek en stimuleert daarbij ook reflectie op het vak. In dat verband zijn wij zeer verheugd dat in het academisch jaar 2024-2025 aan de Vrije Universiteit van Amsterdam (VU) een bijzondere leerstoel Onderzoeksjournalistiek is ingesteld, de eerste ter wereld. Deze leerstoel, een initiatief van de VVOJ en de leerstoelgroep Journalistiekwetenschap aan de VU, wordt financieel mogelijk gemaakt door Stichting Veronica, het Gieskes-Strijbis Fonds en Stichting Democratie & Media.

De belangrijkste jaarlijkse activiteit van de VVOJ is de Conferentie Onderzoeksjournalistiek, die afwisselend in Nederland en Vlaanderen neerstrijkt. Deze tweedaagse conferentie biedt een breed palet aan lezingen, debatten, presentaties, trainingen en workshops, met daarbij volop gelegenheid tot netwerken. Door het jaar heen organiseert de VVOJ diverse andere activiteiten, van de jongerendag tot trainingen voor beginnende en ervaren journalisten, ook op het gebied van lokale en regionale onderzoeksjournalistiek. Daarnaast zijn er diverse trainingsprogramma's ontwikkeld en heeft de VVOJ een belangrijke rol gespeeld in de totstandkoming van de 'Woo-generator', een site die journalisten helpt bij de overheid een informatieverzoek in te dienen op basis van de Wet open overheid (Woo).

De VVOJ participeert actief in het maatschappelijk debat over onderwerpen als persvrijheid, privacywetgeving en openbaarheid van bestuur. Jaarlijks onderscheidt de VVOJ het beste werk in de Nederlandse en Vlaamse onderzoeksjournalistiek met De Loep. Deze prijs wordt toegekend aan makers van producties die onderscheidend zijn in opzet, aanpak en uitwerking.

De VVOJ is een vereniging van, voor en door (onderzoeks)-journalisten. Met behulp van sponsoring en andere bijdragen proberen we de kosten van het lidmaatschap en van deelname aan onze activiteiten zo laag mogelijk te houden.

Wil je een financiële bijdrage leveren aan onze inspanningen voor de onderzoeksjournalistiek?

Dat kan via deze QR-code.

Hartelijk dank!

#waarheidsvertroebelaars

Brussel? Pff, niet interessant, lijken alle Nederlandse nieuwsmedia te denken. Dagelijks besteden we uren aan luchtige duiding van onbenullige BN'ers in talkshows, maar voor gedegen journalistiek over Europees beleid wordt geen geld vrijgemaakt. Het gevolg: in Brussel kunnen politici en lobbyisten, ongehinderd door kritische vragen, van alles beweren. En zo springen we, zonder dat we het weten, door de hoepels van degenen met de diepste zakken en de duurste pr-adviseurs.

Want waarom werd het Boer tot Bord-beleid, onderdeel van de Europese Green Deal, eigenlijk afgeschoten? Wie profiteerde daarvan? En waar waren de journalisten toen dit gebeurde?

De waarheid ligt begraven onder vertroebelende lobbyframes en slaapverwekkend jargon, maar het is de moeite waard die op te diepen. Dan stuit je, gegarandeerd, op een spannend verhaal met helden en boeven, winnaars en verliezers – en dat alles op een schaal die onze polderakkefietjes ver te boven gaat.

Hoe interessant willen we het hebben?

